

Bronisław Mierzwiński

Działalność duszpasterska : współpraca Kościoła i rodziny w przygotowaniu dzieci i młodzieży do życia w małżeństwie i rodzinie

Studia nad Rodziną 2/1 (2), 79-91

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BRONISŁAW MIERZWIŃSKI

DZIAŁALNOŚĆ DUSZPASTERSKA. WSPÓLPRACA KOŚCIOŁA I RODZINY W PRZYGOTOWANIU DZIECI I MŁODZIEŻY DO ŻYCIA W MAŁŻEŃSTWIE I RODZINIE

I. Duszpasterstwo rodzin

1. Terminologia

Dla właściwego zrozumienia omawianych problemów konieczne jest zdefiniowanie kluczowych pojęć, odnoszących się do poruszanego zagadnienia.

Trzy pojęcia chociaż nie są synonimami, to jednak ściśle łączą się ze sobą. Chodzi mianowicie o określenia: „wychowanie seksualne”, „wychowanie do miłości”, „przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie”.

2. Wychowanie seksualne czy wychowanie do miłości?

Minister Edukacji Narodowej, prof. dr hab. Mirosław Handke, z którego osobą łączymy wielkie nadzieje, powiedział, że to, co dotyczy dzieci i młodzieży powinno być nie wychowaniem seksualnym, ale wychowaniem do miłości¹.

Społeczeństwo polskie niepokoiły, powtarzane co pewien okres, eksperymenty przeprowadzane w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych z zakresu tzw. edukacji seksualnej, niezależnie od tego, jaką nazwę oficjalnie temu nadawano. Przykładem mogą być niektóre podręczniki, zatwierdzone przez MEN, które wywołały falę protestów ze strony młodzieży i rodziców. Kościół katolicki nie neguje potrzeby włączenia się szkoły do tego ważnego i pilnego zadania. Zastrzeżenia budziły natomiast, w wielu wypadkach, prze-

¹ Wypowiedź przytoczona przez Polskie Radio I, 4.11.1997 r.

kazywane treści, ich interpretacja, nieliczenie się z psychiką dziecka, przypadkowość i niekompetencja osób prowadzących zajęcia z tej odpowiedzialnej dziedziny.

Dlatego duszpasterstwo rodzin podjęło się w minionych latach zadania wychowania dzieci i młodzieży do miłości. Termin ten oznacza, że nie wolno ograniczyć się do uświadomienia seksualnego, które de facto redukuje człowieka do poziomu zwierzęcia. Nie wystarczy też samo wychowanie seksualne z dwóch powodów. Po pierwsze, każde wychowanie zakłada jasny, konsekwentny system etyczny, respektujący przekonania wychowywanych. Po drugie, popęd płciowy u człowieka, jakkolwiek stanowi potężną siłę, jest jedynie wycinkiem życia ludzkiego, który winien być harmonijnie wkomponowany w podstawowe powołanie mężczyzny i kobiety do wzajemnej miłości: dojrzałej, odpowiedzialnej, rodzącej nowe życie.

Omówioną sytuację zamienił fakt wprowadzania do szkół lekcji „przysposobienia do życia w rodzinie” najpierw z dodatkiem socjalistycznej, a potem bez tego dodatku. W wyniku swoistej interpretacji tzw. ustawy antyaborcyjnej we wszystkich szkołach państwowych miał się pojawić przedmiot poświęcony swoście rozumianemu „wychowaniu seksualnemu”.

Mamy nadzieję, że po ostatnich zmianach w Polsce Ministerstwo Edukacji Narodowej we właściwy i odpowiedzialny sposób podejdzie do ważnego i pilnego zadania wychowania młodego pokolenia do życia małżeńskiego i rodzinnego. W moim przekonaniu powinien to być odrębny przedmiot w szkole, prowadzony przez kompetentnych pedagogów, we właściwej formie. Jakże wielką rolę mają do odegrania w tym dziele zarówno absolwenci Podyplomowego Studium Rodziny, jak i pracownicy duszpasterstwa rodzin. To także okazja, by zwrócić się z serdecznym apelem do uczestników i absolwentów Podyplomowego Studium Rodziny o zaangażowanie się do pracy w diecezjalnych strukturach duszpasterstwa rodzin. Jak bardzo to duszpasterstwo potrzebuje ludzi kompetentnych i ofiarnych.

Jeśli rzeczowa dyskusja z ludźmi, którzy nie podzielają światopoglądu katolickiego, skłania także nas do posługiwania się terminem „wychowanie seksualne”², to nie znaczy, że abstrahujemy od następującej tezy: Istotnym, można powiedzieć „całościującym” elementem przygotowania dzieci i młodzieży do życia w małżeństwie

² *Nota bene* termin „wychowanie seksualne” pojawił się jako podtytuł zarówno w dokumencie Kongregacji rzymskiej *Wytyczne Wychowawcze* (por. przypis 11), jak i w publikacji Komisji Episkopatu (por. przypis 8).

i rodzinie jest wychowanie do miłości. Jeśli bowiem małżeństwo, a także rodzina, według głęboko teologicznej definicji Jana Pawła II, stanowią *communio personarum*³ – osobową komunie miłości, to przygotowanie do małżeństwa i rodziny jest równocześnie wychowaniem do miłości właściwie pojętej i realizowanej między mężczyzną i kobietą oraz ich dziećmi. Przypomnijmy raz jeszcze, że w tej pochodzącej od Boga miłości między mężczyzną a kobietą w małżeństwie, płciowość ogrywa ważną i wartościową rolę.

3. Tezy wyjściowe

W obecnej refleksji punkt wyjścia stanowią cztery podstawowe tezy, ściśle ze sobą powiązane:

Teza 1: „Rodzice, ponieważ dali życie dzieciom, mają pierwotne, niezbywalne prawo i pierwszeństwo do wychowania potomstwa i dlatego muszą być uznani za pierwszych i głównych jego wychowawców”⁴.

Teza 2: „W szczególności wychowanie seksualne, stanowiące podstawowe prawo rodziców, winno dokonywać się zawsze pod ich troskliwym kierunkiem zarówno w domu, jak i wybranych i kontrolowanych przez nich ośrodkach wychowawczych”⁵.

Kościół musi więc, nie tylko w refleksji teologicznej, lecz także w działalności duszpasterskiej zawsze respektować to pierwsze i podstawowe prawo rodziców do wychowania swoich dzieci, w tym także do wychowania w sferze życia seksualnego.

Teza 3: Ze względu na powierzoną sobie misję zbawiania człowieka, Kościół ma pełne prawo do wychowania młodego pokolenia, w tym także do wychowania do miłości, małżeństwa i rodziny.

Teza 4: W konsekwencji powyższych trzech tez, trzeba powiedzieć, że współpraca rodziny i struktur czy też instytucji kościelnych w dziedzinie przygotowania dzieci i młodzieży do życia w małżeństwie i rodzinie jest ważna i konieczna.

Wydaje mi się, że ta ostatnia teza jest tak oczywista, że nie ma sensu jej udowadniać. Moje refleksje skoncentruję więc na sposobach realizacji założenia, zawartego w tej tezie.

³ Ten kluczowy dla teologii małżeństwa i rodziny termin został utworzony przez Jana Pawła II jeszcze podczas jego działalności naukowej i pasterskiej w Polsce (por. K. Wojtyła: Rodzina jako *communio personarum*. Ateneum Kapiańskie 1974 R. 66 T. 83 z. 395, s. 347 – 361. Określenia tego wielokrotnie używa Papież w swoich wypowiedziach i dokumentach, zwłaszcza w adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio*.

⁴ KPR, wstęp do art. 5.

⁵ Tamże, art. 5c.

4. Definicja i zakres działania duszpasterstwa rodzin

Duszpasterstwo jest to działalność Kościoła, urzeczywistniająca w świecie współczesnym zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa⁶. W obrębie całokształtu działalności duszpasterskiej Kościoła, instytucją, która zajmuje się ściśle i harmonijną współpracą Kościoła i rodziny we wszystkich dziedzinach życia jest duszpasterstwo rodzin. Stymuluje ono tę współpracę i wytycza jej kierunki.

Pojęcie „duszpasterstwo rodzin” ma w Polsce bogatą i różnie definiowaną treść. Zasadniczo dwie rzeczywistości możemy określić tym mianem:

1' Istniejące i funkcjonujące struktury kościelne: od Rady Episkopatu Polski ds. Rodziny, poprzez struktury diecezjalne, rejonowe, dekanalne, do parafialnego poradnictwa życia rodzinnego.

2' To wszystko, co czyni się dla dobra rodziny, w ramach szeroko pojętego duszpasterstwa; ta część pracy Kościoła katolickiego w Polsce, która angażuje zarówno laikat, jak i duchowieństwo, dokonuje się na różnych poziomach, a dotyczy osób tworzących rodzinę, czy też przygotowujących się do jej założenia.

Trzeba podkreślić, że jedna i druga rzeczywistość łączą się ściśle ze sobą. Struktury powołano do życia po to, aby praca dla dobra rodziny polskiej była planowa, powszechna i skuteczna.

W tej drugiej rzeczywistości duszpasterstwa rodzin: „to wszystko, co czyni się dla dobra małżeństw i rodzin, w ramach całościowej misji Kościoła Chrystusowego”, możemy wyodrębnić dwa aspekty:

1' Rodzina przedmiotem szczególnej troski Kościoła w zwyczajnych czy też specjalistycznych formach duszpasterstwa.

2' Rodzina jako podmiot urzeczywistniający Kościół w sobie samej i w świecie współczesnym.

Te dwa aspekty także są ściśle powiązane ze sobą. Jeśli instytucje kościelne podejmują jakikolwiek wysiłek w trosce o małżeństwo i rodzinę, poprzez powołane w tym celu struktury, to czynią to z myślą o apostolskim uaktywnieniu rodzin. Chodzi o wyrobienie świadomości w każdej rodzinie chrześcijańskiej, że jest ona wprost i bezpośrednio odpowiedzialna za siebie, za dzieci, za ich wychowanie religijne, za przyszłość narodu i losy Kościoła. Rodzina, przedmiot troski ze strony instytucji kościelnych, staje się Kościołem domowym, aktywnym podmiotem ewangelizacyjnej misji Kościoła w dobie obecnej, podmiotem nowej ewangelizacji.

W popularnym ujęciu, najczęściej stosowanym, duszpasterstwo rodzin oznacza różne formy aktualnej troski Kościoła katolickiego

⁶ Por. Z. Pawlak: *Duszpasterstwo*. W: *Katolicyzm A – Z*. Poznań 1982, s. 84 – 86.

w Polsce o małżeństwo i rodzinę. W niniejszej refleksji oba elementy są ze sobą ściśle połączone: duszpasterstwo rodzin i apostołat rodziny. W dziedzinie wychowania młodego pokolenia do zrozumienia miłości, do życia w małżeństwie i rodzinie, Kościół pomaga rodzinie w wypełnieniu tego zadania, które jest jej prawem i obowiązkiem.

II. Analiza podstawowych dokumentów Kościoła katolickiego pod kątem współpracy Kościoła i rodziny w przygotowaniu dzieci do życia małżeńskiego i rodzinnego

1. Instrukcje Episkopatu Polski oraz adhortacja Jana Pawła II

Zakres i formy współpracy Kościoła i rodziny w przygotowaniu dzieci i młodzieży do życia w małżeństwie i rodzinie określają dokumenty Stolicy Apostolskiej oraz Episkopatu Polski. Szczególne znaczenie w tej dziedzinie mają adhortacja apostolska Jan Pawła II o zadaniach rodziny w świecie współczesnym *Familiaris consortio* oraz dwie Instrukcje Episkopatu Polski na temat przygotowania do małżeństwa i duszpasterstwa rodzin⁷. *Familiaris consortio* można określić jako najpełniejszą syntezę doktrynalno – pastoralną nauki Kościoła o małżeństwie i rodzinie. Wspomniane Instrukcje wymagają pilnej aktualizacji przez Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin (przygotowuje je Rada Episkopatu ds. Rodziny), ale dopóki ono nie zostanie ogłoszone, koncepcja zawarta w Instrukcjach nadal obowiązuje w polskich diecezjach. Wymienione dokumenty omawiają trzy etapy przygotowania do małżeństwa i życia w rodzinie: dalszy, bliższy i bezpośredni. Przygotowanie dalsze dotyczy dzieci i młodszej grupy młodzieży, bliższe – młodzieży starszej, a bezpośrednie – narzeczonych. Zgodnie z tematyką analizowanych zagadnień, skoncentrujemy się na pierwszym i drugim etapie.

a. Przygotowanie dalsze

Przygotowanie dalsze do małżeństwa i życia rodzinnego winno dokonywać się na łonie rodziny⁸. Zdrowa, zwarta, wierząca rodzina,

⁷ Są to: Pierwsza Instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin (12.2.1969) oraz Druga Instrukcja Episkopatu Polski dotycząca przygotowania małżeństwa i życia rodzinnego oraz wprowadzenia nowego obrzędu sakramentu małżeństwa (11.3.1975).

⁸ Tę podstawową prawdę przypomina Jan Paweł II: „Przygotowanie dalsze zaczyna się już w dzieciństwie, w tej mądrej pedagogii rodzinnej, nastawione na doprowadzenie dzieci do odkrycia siebie jako istot obdarzonych bogatą i złożoną psychiką oraz własną osobowością z jej mocnymi i słabymi stronami” (*FC*, nr 66).

w której istnieje klimat wzajemnego zaufania, szczerości, dialogu, najlepiej wprowadzi dziecko w świat miłości między ludźmi oraz między Bogiem a ludźmi. Rodzice widzą w swych dzieciach owoc swej miłości. Śledząc ich rozwój, w sposób naturalny odpowiadają na rodzące się pytania: skąd się wziąłem, co się dzieje z moim ciałem, dlaczego kocham... Należy podkreślić wartość ciągłego rzeczowego dialogu między ojcem a dorastającym synem, między matką a dorastającą córką. Pozwalanie na wszystko może przynieść oplakane skutki: „Ma już 16 lat, niech sama decyduje...”, a przecież to okres burz, konfliktów, szamotania się, gdzie trzeba pomocnej ręki, jasno wytkniętego celu i konsekwentnych zasad. Równie niebezpieczne byłby wychowanie oparte na zakazach i nakazach, bez dyskusji, bez rozsądnej motywacji.

Z pomocą rodzicom w tak trudnym dziele spieszyło duszpasterstwo rodzin. Wychowanie dzieci i młodzieży do miłości, zaprogramowane, realizowane systematycznie i konsekwentnie było właśnie przygotowaniem dalszym do małżeństwa, o którym mówi I i II Instrukcja. Łączyły się ono z katechizacją dzieci i młodzieży na paradygmatycznych zasadach⁹. Powrót religii do szkół polskich stworzył paradoksalnie konkretny problem dla realizacji wychowania do miłości. W obrębie katechezy przykościelnej można było wprowadzić systematyczne spotkania z dziećmi i młodzieżą, dotyczące zagadnień życia seksualnego, małżeństwa i rodziny. Zależało to jedynie od harmonijnej współpracy katechezy z duszpasterstwem rodzin. To właśnie pracownicy duszpasterstwa rodzin prowadzili tego typu spotkania. W aktualnej sytuacji, gdy katecheza szkolna podlega zasadom obowiązującym w szkole, kontynuowanie dawnych form pracy może być trudne czy wręcz niemożliwe (np. katecheta nie może wprowadzić na swoje lekcje osoby postronnej bez zgody dyrektora szkoły).

Warto jednak skorzystać z doświadczeń współdziałania katechezy z duszpasterstwem rodzin, gdyż był to także cenny teren współpracy Kościoła z rodzicami. Pewne zasady czy postulaty, które tam stawiano, nadal zachowują swoją aktualność. Trzeba szukać nowych form ich realizacji. Zacytujmy tytułem przykładu koncepcję poznań-

⁹ Nadal aktualne pozostają słowa Pierwszej Instrukcji: „W każdej klasie na poziomie szkoły podstawowej należy czuwać w roku katechizacyjnym nad wyrabianiem właściwej postawy dzieci wobec własnej rodziny i wobec instytucji małżeństwa. Stosując zasadę stopniowania, należy podać nie tylko wiedzę o tych zakresach, ale położyć również duży nacisk na wyrabianie cnót wiążących się ściśle z życiem rodzinnym” (nr 1), czy też Drugiej Instrukcji: „Szerokie i pogłębione przygotowanie młodzieży do małżeństwa i życia rodzinnego jest sprawą niezmiernie ważną i konieczną” (nr 3).

skiego ośrodka duszpasterstwa rodzin¹⁰. Jako pierwszą i podstawową zasadę stawia się w niej konieczność równoczesnej współpracy z rodzicami. Do rodziców przede wszystkim należy obowiązek wprowadzenia swoich dzieci w problematykę miłości, w zagadnienia życia seksualnego oraz przygotowanie ich do zawarcia związku małżeńskiego i założenia rodziny. Ponieważ jednak wielu rodziców nie potrafi wywiązać się z tego obowiązku, instytucje kościelne spieszą im z pomocą. Pomoc ta nie może polegać na wyřęczaniu rodziców, lecz ma współpracę z rodzicami we wspólnym dziele wychowania dzieci i młodzieży do miłości. Działalność duszpasterska na tym polu zakładała równoległą, skoordynowaną pracę: spotkania z dziećmi i spotkania z rodzicami tych dzieci; wychowanie dzieci i formacja rodziców.

Spotkania z rodzicami powinny poprzedzać katechezę dzieci. Dzięki temu można z rodzicami omówić szczegółowo wszystkie zagadnienia, w które potem będą wprowadzane dzieci. Uchroni to przed zaskoczeniem czy nawet oburzeniem rodziców, w rodzaju: „Kościół gorszy nam dzieci”; przygotowuje ich na ewentualne pytania dzieci, wskaże na konieczność poruszania tych spraw w kręgu rodzinnym, nauczy wreszcie, jak mówić o tym dzieciom. Najważniejszym jednak celem tych spotkań z rodzicami jest uporządkowanie ich własnego życia małżeńskiego i rodzinnego. To także okazja do katechezы dorosłych: obudzenie i pogłębienie wiary, powrót do świadomych i regularnych praktyk religijnych.

Z powyższą refleksją łączy się dalszy postulat. W dziedzinie wychowania dzieci i młodzieży do miłości konieczna jest ścisła współpraca między katechezą a duszpasterstwem rodzin. Postulat ten dotyczy zarówno struktur organizacyjnych, jak i realizacji w obu dziedzinach życia Kościoła. Można przytoczyć przykłady tej współpracy. Wobec faktu wprowadzenia do szkół wychowania seksualnego, Komisje Episkopatu ds. Nauki Religii oraz ds. Rodziny odbywały wspólne zebrania oraz zwoływały ogólnopolskie zjazdy katechetów i duszpasterzy rodzin. Aktualnym przykładem współpracy są materiały opublikowane przez Komisję Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego¹¹. Jest rzeczą znaną, że w podtytule znalazło się określenie „wychowanie seksualne”.

¹⁰ Została ona zawarta w materiałach wydanych w maszynopisie przez Metropolitalną Kurię Poznańską w 1974 r. Ich pełny tytuł brzmi: Problemy rodziny i małżeństwa w wychowaniu i katechizacji (Konferencje dla rodziców i pogadanki dla dzieci). Propozycje Współpracowników duszpasterstwa rodzin Poznań 1974, część I: Dzieci klas I–VI; część II: Młodzież klas VII–VIII i licealne.

¹¹ Komisja Episkopatu Polski ds. Wychowania Katolickiego: Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie. Wychowanie seksualne. Sandomierz: Wydawnictwo Diczajalne 1997.

b. Przygotowanie bliższe – katechizacja przedmałżeńska

II Instrukcja nazywa przygotowanie bliższe do małżeństwa i życia rodzinnego katechizacją przedmałżeńską. Określa też szczegółowo, na czym to przygotowanie ma polegać. Akcent położony jest nie tyle na informację, ile na formację. Chodzi o kształtowanie u młodzieży chrześcijańskiego poglądu na sprawy małżeństwa i rodziny. Równocześnie nacisk winien być położony na wypracowanie właściwych postaw w dziedzinie życia seksualnego, narzeczeńskiego czy rodzinnego. Postawy te są konsekwencją światopoglądu opartego na wierze i moralności chrześcijańskiej. Katechizacja przedmałżeńska winna ukazać małżeństwo i rodzinę jako realizację życiowego powołania człowieka. II Instrukcja wymienia trzy szczegółowe zadania stojące przed katechizacją przedmałżeńską:

1' pogłębienie chrześcijańskiej nauki o małżeństwie i rodzinie z uwzględnieniem analizy szerzonych dziś fałszywych teorii i poglądów;

2' przysposobienie do społecznego życia w grupie rodzinnej; do współodpowiedzialności i współpracy, do współdziałania z łaską przez kształtowanie moralnych i religijno-społecznych cnót i postaw młodzieży oraz zwalczania wad i nałogów ciążyących na dzisiejszym życiu;

3' wprowadzenie w głębsze życie kultyczne tj. we wspólną modlitwę i życie sakramentalne¹².

Jan Paweł II nazywa przygotowanie bliższe do małżeństwa jakby katechumenatem i daje zwięzłą syntezę jego celu i zadań w adhortacji *Familiaris consortio*¹³. Ten swoisty katechumenat domaga się także współpracy Kościoła i rodziny.

Katecheza przedmałżeńska nie może ograniczyć się do samego przekazania wiedzy o małżeństwie i rodzinie. Dla formowania opinii wśród młodzieży konieczny jest dialog między katechetą a uczestnikami katechezy, przedłużony (lub zapoczątkowany) w rodzinie. Prowadzącemu przydałaby się znajomość psychologii grupy, umiejętność

¹² II Instrukcja, nr 5.

¹³ „Religijna formacja młodych powinna być uzupełniona, w odpowiednim momencie i na miarę konkretnych potrzeb, przygotowaniem do życia we dwoje. Przygotowanie to, ukazując małżeństwo jako relację osobową mężczyzny i kobiety, relację, która powinna być stale rozwijana, pobudzi do pogłębienia problemów płciowości małżeńskiej i odpowiedzialnego rodzicielstwa i związanej z tym podstawowej wiedzy medyczno-biologicznej. Skłoni również do zapoznania się z właściwymi metodami wychowania dzieci, ułatwiając także nabycie podstawowych elementów potrzebnych w uporządkowanym prowadzeniu rodziny (stała praca, odpowiednie środki finansowe, mądre zarządzanie, pojęcie ekonomii domowej itd.)” (FC, 66). W dalszych słowach Papież podkreśla konieczność przygotowania młodzieży do aktywnego apostołatu rodzinnego.

tność budzenia dyskusji i kierowania nią. Dla kształtowania chrześcijańskich postaw katecheza przedmałżeńska musi być połączona z elementem religijnym: modlitwa, nabożeństwo Słowa, a przede wszystkim Msza św. Warto pomyśleć o specjalnych rekolekcjach lub przynajmniej dniu skupienia, z okazji do spowiedzi św., dla uczestników katechezy przedmałżeńskiej.

2. Dokumenty dykasterii rzymskich

Sięgnijmy teraz do tekstów, zawartych w dwóch ważnych dokumentach Stolicy Apostolskiej, a związanych bezpośrednio z tematyką obecnego referatu.

Już w 1983 r. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego ogłosiła wytyczne wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości, określając zasadnicze cechy wychowania seksualnego¹⁴.

Kościół powinien wesprzeć rodzinę w sprawach wychowania seksualnego przede wszystkim przez jasne przypomnienie fundamentalnych zasad: „Wspólnota kościelna stanowi od początku życia środowisko, które umożliwi przyswojenie etyki chrześcijańskiej”¹⁵.

Wytyczne Wychowawcze poświęcają odrębny fragment zagadnieniu współpracy między rodziną i wspólnotą kościelną: „Trudności, jakie napotyka wychowanie seksualne, często w obrębie samej rodziny, są wezwaniem do tym większego zaangażowania wspólnoty chrześcijańskiej, a w szczególności kapłanów, by współpracować w dziele wychowania ochrzczonych. W tej dziedzinie szkoła katolicka, parafia i inne instytucje kościelne powołane są do współpracy z rodziną”¹⁶. Trzeba uzupełnić ten tekst podkreśleniem, że nie tylko księża mają ważne zadania do spełnienia (np. posługa w konfesjonale), lecz także laikat dobrze przygotowani, chociażby osoby zaangażowane w duszpasterstwie rodzin (np. wspomniane spotkania z rodzicami i dziećmi w zakresie wychowania do miłości).

Potrzeba współpracy wynika z eklezjalnego charakteru wiary; chodzi zarówno o przekaz prawd wiary, jak i zasad moralności chrześcijańskiej w obrębie rodziny i całej wspólnoty kościelnej¹⁷.

Drugi dokument, zatytułowany *Ludzka płciowość* ukazał się dwa

¹⁴ Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego: *Wytyczne wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości. Zasadnicze cechy wychowania seksualnego* (1.11.1983) /tekst polski: Poznań: Pallottinum 1984/. Cytując ten dokument stosujemy skrót WychM ze wskazaniem numeru.

¹⁵ WychM, 53.

¹⁶ Tamże, 54.

¹⁷ Tamże, 55.

lata temu¹⁸. Opublikowała go Papieska Rada ds. Rodziny, której członkiem jest obecnie ks. bp Stanisław Stefanek. Kościół pochyla się nad rodziną, wskazując na jej zadania wychowawcze w odniesieniu do płciowości ludzkiej. Pragnie także pomóc rodzinie w wypełnianiu tych zadań, respektując zasadę pomocniczości. „W wypełnianiu posługi miłości wobec własnych dzieci, rodzice powinni mieć poparcie i współdziałanie pozostałych członków Kościoła”¹⁹. Kościół ma prawo i obowiązek czuwać nad tym, by ci którzy w jego imieniu spełniają zadania wychowawcze, także w dziedzinie wychowania seksualnego, respektowali „autentyczną doktrynę moralną” stanowiącą fundament etyki katolickiej²⁰.

Widząc niebezpieczeństwa zagrażające młodemu pokoleniu, dokument podkreśla stanowczo: „Rodzice będą także przyjmowali pomoc i nadzór odpowiedniej władzy kościelnej w promocji odpowiednich materiałów oraz w usuwaniu lub korygowaniu takich, które nie byłyby zgodne z zasadami” /głoszonymi przez Kościół – przyp. BM)²¹. Chodzi także o odpowiedzialność hierarchii Kościoła za zdrowie moralne rodziny i społeczeństwa. „W sposób szczególnie Papieska Rada /ds. Rodziny – przyp. BM / powierza dzieło uwrażliwiania i wspierania rodziców poszczególnym Konferencjom Episkopatów, które będą umiały dochodzić tam, gdzie trzeba – także w odniesieniu do państwowych programów wychowawczych – prawa do dziedzin, należących do kompetencji rodziny i rodziców”²². Nie wystarczą jednak dyrektywy Episkopatu. Konieczna jest wiedza, kompetencja i zaangażowanie – jak to się określa – „w terenie”: „W ten sam sposób, w parafiach lub innych formach działalności apostołskiej, duchowieństwo i osoby zakonne powinny wspierać i zachęcać rodziców w wysiłku wychowania własnych dzieci”²³. Te dwa elementy stanowią więc istotę współpracy struktur kościelnych z rodziną: zachęta do podjęcia dzieła wychowania własnych dzieci do zrozumienia, czym jest miłość wraz ze sferą płciowości oraz wsparcie rodziców w realizacji tego ważnego i pilnego zadania.

¹⁸ Papieska Rada ds. Rodziny: *Ludzka płciowość: prawda i znaczenie. Wskazania do wychowania w rodzinie* (8.12.1995) /tekst polski: Łomianki: ISR 1996/. Oznaczamy do skrótem LP.

¹⁹ LP, 148.

²⁰ Por. tamże, 146.

²¹ Tamże, 147.

²² Tamże, 147.

²³ Tamże, 148.

III. Postulaty duszpasterskie

Uzupełnieniem powyższej analizy dokumentów Kościoła mogą być postulaty o charakterze teologiczno-pastoralnym, które ujmujemy w punktach:

1' Kościół powinien ukazać rodzicom /ewentualnie przypomnieć/ jasną wizję małżeństwa i rodziny w koncepcji chrześcijańskiej. Chodzi tu przede wszystkim o poznanie Bożego zamysłu względem małżeństwa i rodziny, zrozumienie sensu sakramentalności małżeństwa, uwzględnienie zasad katolickiej etyki małżeńskiej, podjęcie obowiązku integralnego wychowania dziecka. Szczególne znaczenie ma tu duszpasterstwo rodzin oraz katecheza dorosłych.

2' Kościół powinien pomóc rodzinom w realizowaniu tej wizji – po to jest także duszpasterstwo rodzin; chodzi również o liturgię rodzinną, w jej ukształtowaniu powinien pomóc duszpasterz.

3' Trzeba odnowić oblicze tradycyjnej koledy, która jest *par excellence* spotkaniem przedstawiciela Kościoła z konkretną rodziną. Nie wolno jej ograniczać do pośpiesznego błogosławieństwa domu i kilku zdawkowych zdań. Trzeba znaleźć czas na serdeczną rozmowę z wszystkim członkami rodziny.

4' Szerszy aspekt wspomnianego zagadnienia, to odwiedziny duszpasterskie rodzin w różnych potrzebach i sytuacjach, zarówno w radosnych, jak i bolesnych (na przykład rodziny nowoprzybyłe, uroczystości rodzinne, jubileusz małżeński, sytuacje konfliktowe w rodzinie, żałoba).

5' Bardzo istotna jest współpraca katechety z rodzicami. Ponieważ katechizacja wróciła do szkół polskich, mogłaby powstać tendencja przerzucania sprawy kontaktów z rodzicami na barki szkoły. Tymczasem, jeśli tylu księży uczy religii, a każdy świecki katecheta posiada misję kanoniczną od swego biskupa, to współpraca katechetów z rodzicami powinna obejmować także, a może przede wszystkim teren kościelny. Można podać dwa przykłady: aktywny udział katechetów w rekolekcjach dla dzieci i młodzieży; wizyta katechety w rodzinie, gdy dziecko zachowuje się nieodpowiednio na religii (wizyta ta nie może mieć charakteru skargi, lecz służyć w dialogu z dzieckiem i rodzicami).

6' Trzeba wykorzystać przygotowanie dziecka do Pierwszej Komunii Świętej.

To szczególna okazja do regularnych spotkań z rodzicami dzieci pierwszokomunijnych. Jakże ważne jest, aby prowadzący te spotkania księża i katecheci nie ograniczali się do ustaleń typu technicznego /jaki strój, gdzie nabyć książeczki.../. Trzeba wykorzystać ten kontakt dla formacji religijnej dorosłych, z jednej strony, ale także dla

poruszenia z rodzicami wielu problemów dotyczących ich dzieci, w tym także problematyki wychowania. Trzeba pokazać rodzicom, w jaki sposób powinni przeciwstawiać się zagrożeniom współczesnego życia /panseksualizm, pornografia, przemoc, narkomania/oraz jak mówić z dziećmi o miłości, seksie, małżeństwie i rodzinie. To także okazja do ciągłego przypominania rodzicom, że najlepszym sposobem przygotowania dzieci do przyszłych obowiązków w małżeństwie i rodzinie jest przykład własnego życia. Powyższe uwagi dotyczą w jeszcze większym stopniu spotkań z rodzicami dzieci przygotowujących się do sakramentu bierzmowania, jeśli w ogóle takie spotkania mają miejsce. Wcześniej należałoby wspomnieć o formacji rodziców z okazji katechezy przed chrztem św. dziecka.

7° Powinno się dowartościować Sakrament pojednania.

Konkretną formą pomocy Kościoła dla całej rodziny, zarówno dla rodziców, jak i młodzieży jest spowiedź św. Jeśli rodzice potrafią uporządkować swoje życie małżeńskie, znaleźć harmonię z Bogiem i między sobą, łatwiej i skuteczniej będą wychowywać swoje dzieci. W licznych problemach pożycia małżeńskiego, zwłaszcza spraw związanych z planowaniem rodziny (praktyka antykoncepcji niezgodna z prawem Bożym) spowiednik powinien kierować małżonków do parafialnych czy diecezjalnych ośrodków poradnictwa rodzinnego.

Bardzo ważna jest kompetentna, taktowna i życzliwa pomoc spowiednika wobec młodzieży. To już wielka szansa, jeśli dorastający chłopak czy dziewczyna odczuwają potrzebę sakramentu pojednania. To możliwość uratowania zranionej psychiki, umocnienia na duchu zwłaszcza w trudnej dziedzinie opanowania i uszlachetnienia popędu seksualnego. Z zaniepokojeniem i smutkiem można powiedzieć, że coraz trudniej spotkać księdza w konfesjonale poza pierwszymi piątkami, Wielkim Postem, czy rekolekcjami. Lekcje religii służą często jako wymówka czy usprawiedliwienie tej sytuacji.

Zakończenie

Nie wystarczy rozrywać szat wobec prostytucji nieletnich, fali pornografii i erotyzmu przelewającej się przez naszą Ojczyznę, niczym niszcząca fala powodziowa tego lata. Na nic się nie zda słuszne skądinąd narzekanie na kapitulację rodziców w dziele wychowania. Kościół, na wzór Chrystusa musi pochylić się nad poranionym człowiekiem, może leżącym w błocie, podnieść go, uleczyć i umocnić na trudne koleje życia.

Bronisław Mierzwiński: Pastoral Activity. Cooperation of the Church and the Family in the Preparation of Children and Youth for Marital and Family Life.

The article is composed of two parts. In the first, the author discusses pastoral care for the families, defines basic concepts such as: sexual education, education for love, parents' right to upbringing their kids generally and in the matter of sexuality in particular, and the way the Church may be helpful to the families in fulfilling their educational task. In the second part, the author discusses the main documents of the Church regarding the cooperation of the Church and the family in the preparation process of youth for marital and family life. In particular, the author analyzes Instruction of the Polish Episcopate regarding that matter, Pope's John Paul II Apostolic Adhortation and the documents of the Roman Curia. The third part of the article contains some pastoral postulates.